

حقوق بیمه : متناسب با بازارهای بیمه در قرن بیست و یکم

نعمت الله قاسمی *

* دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی - مالی دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین

Email: nemat.qasemi11@gmail.com

TMBA چکیده:

هدف : هدف این مقاله بررسی قانون فعلی و بررسی تطبیقی برخی قوانین اصلی چند کشور صاحب حقوق بیمه دنیا با ایران می باشد.

روش شناسی / رویکرد : پژوهش با استفاده از قانون مورد خطاب ، قوانین ، انتشارات دانشگاهی فعلی مورد بررسی قرار گرفته است

یافته ها: در ابتدا حقوق بیمه در ایران به صورت کلی بررسی شده و در ادامه یک بررسی تطبیقی میان برخی قوانین در حقوق بیمه کشورهای صاحب حقوق بیمه دنیا با ایران انجام گرفته است. محدودیتهای پژوهش : در این پژوهش مسائل در رابطه با ارائه اطلاعات نادرست توسط افراد فریب کار مورد بررسی قرار نگرفته است.

ابتکار / ارزش : این مقاله برای وکلای قانونی و دانشگاهیان و کسانی که در صنعت بیمه فعالیت می کنند، مفید و جالب خواهد بود.

کلمات کلیدی: قوانین و قانون گذاری ، بیمه ، انگلستان ، فرانسه ، ایران ، اصل حد اعلاى حسن نیت ،

مقدمه :

چرا بیمه؟

الف) زمینه های روانی و اجتماعی شکل گیری بیمه:

زندگی افراد در معرض حوادث و بلایای طبیعی قرار دارد. ترس افراد آنها را به پیشگیری، پیش بینی و مقابله با این بلایا فرامی خواند. بیم از واژه بیمه گرفته شده و بمنظور احتراز از حوادث میباشد. اما در زبان انگلیسی، فرانسه و عربی از تأمین و امنیت گرفته شده است. در جامعه سنتی و در دوران زندگی روستایی که روابط بر پایه ی خانواده و قبیله بود در هنگام ورود خسارت تمام قبیله به همیاری فرد ضرر دیده می آمدند. برای مثال تکفل خانواده هایی که بی سرپرست میشدند را میگرفتند یا این نظام برای جامعه ی روستایی که هم از جمعیت کمی برخوردار بود و هم خسارت محدودی روبهرو بود کاملاً مناسب بود اما امروزه با توجه به تغییر ساختارهای اجتماعی و تبدیل زندگی روستایی به شهرنشینی، افزایش جمعیت کم شدن میزان تعلق و وابستگی به خانواده این روش جوابگو نمیشد با توجه به این موقعیت نهاد جدیدی به نام بیمه شکل گرفت.

ب) نقش بیمه : نقش اصلی بیمه ایجاد تأمین و امنیتی میباشد که آثار روانی پشت سر خود دارد. بیمه گذار در صدد این است که به جای این که منتظر سرنوشت باشد پیشامدهای احتمالی را از قبل پیش بینی و محاسبه کند. پس در جوامعی که اعتماد به تقدیرگرایی دارند و میلی به پیش بینی و پیشگیری حوادث ندارد بیمه

* آدرس: قزوین، خیابان شهید بابائی، کوچه شهید خاکعلی (۲۹)، پلاک ۵۸، واحد ۱۴، تلفن: ۰۹۱۳۸۲۰۷۲۲۸

رشد چندانی نکرده است. بیمه علاوه بر امنیت مالی اعتماد به آینده را در افراد ایجاد میکند. افراد نمی توانند بهطور مؤثر قدم بردارند مگر این که امنیت لازم را در مقابل حوادث را داشته باشند. برای مثال فعالیت اقتصادی در صورتی ممکن است که افراد نگران از دست دادن دارایی هایشان که این امر فقط با پوشش بیمه میسر میشود و این مسأله در زندگی خانوادگی نیز صادق است که افراد خود و خانواده را در مقابل حوادث و مرگ تأمین مینمایند.

تعریف لغوی بیمه:

(۱) بیمه از زبان هندی (اردو) گرفته شده است و معنی لغوی آن ضمانت است. در اصطلاح نیز ضمانت مخصوصی است از جان یا مال که در حقوق جدید دنیا رواج یافته است.

(۲) بیمه دارای ریشه فارسی بوده و از کلمه " بیم " باضافه پسوند " ه " تشکیل گردیده و بمعنی " آنچه مربوط به هراس و نگرانی است " می باشد ، که البته اعتقاد اخیر منطقی تر و برای ما فارسی زبانان ، قابل قبولتر به نظر میرسد .

بیمه از نظر فقه اسلامی:

مخالفت برخی علمای با مکانیزم بیمه به دلایل:

دلایل:

➤ لزوم مالا یلزم بودن عقد بیمه (تعهد به چیزی که هنوز اتفاق نیفتاده است)

➤ جاهل بودن طرفین نسبت به قرارداد

➤ قمار بودن عقد بیمه و دخالت داشتن بخت و اقبال در آن

➤ ربا دانستن عقد بیمه

پاسخ بسیاری از علمای سنت و شیعه ای همچون حضرت امام خمینی(ره) به این نواقص و تایید عقد بیمه:

➤ عدم قمار بودن به دلیل تأمین بیمه گذار توسط بیمه گر

➤ فرار بیمه گذار از بد شانس و بد اقبالی و لا اقل در مورد بیمه گر صدق نمی کند

وضعیت بیمه در اقتصاد ایران:

بیمه در ایران از سال ۱۳۱۰ با فعالیت شرکت های بیمه خارجی از جمله گسترخ، یورکشایر، ویکتوریا و ... ایجاد شد. بیمه ایران که اولین شرکت بیمه ایرانی است با سرمایه دولتی در سال ۱۳۱۴ تأسیس شد و قانون بیمه در سال ۱۳۱۶ و در ۳۶ ماده به تصویب رسید. دولت برای نظارت بر بازار بی مه و تقویت بنیاد بیمه قوانین و مقرراتی را به تصویب رساند و واگذاری ۲۵٪ بیمه های صادره به عنوان بیمه اتکالی به شرکت بیمه ایران را اعلام کرد و در زمینه هایی مانند واردات و صادرات بیمه را اجباری اعلام نمود . دولت در سال ۱۳۳۱ شرکت های بیمه خارجی را موظف کرد تا ۲۵۰ هزار دلار ودیعه نزد بانک ملی ایران بسپارند و از حاصل منافع سالیانه شد خود تا رسیدن این مبلغ به ۵۰۰ هزار دلار به آن اضافه کنند که این امر موجب تعطیلی شرکتهای بیمه خارجی در ایران شد به جز ۲ شرکت گسترخ و یورکشایر و باعث شروع فعالیت شرکت های ایرانی آغاز شد از سال ۱۳۲۹ شرکتهای بیمه خصوصی ایران فعالیت خود را آغاز نمودند و در سال ۱۳۵۰ کنترل و نظارت بر بازار بیمه ایران به نهادی دولتی (بیمه مرکزی ایران) سپرده شد . در سال ۱۳۵۸ تمامی شرکتهای خصوصی ملی و تحت اختیار دولت اعلام شد و پروانه دو شرکت خارجی لغو گردید و در شهریور ۱۳۸۰ قانون تأسیس بیمه غیردولتی به تصویب رسید. صنعت بیمه در کشور ایران، اکنون در مراحل اولیه خصوصی سازی و آزادسازی است. دولتی شدن شرکتهای بیمه بعد از انقلاب تا کنون، کاهش شدید کارایی این صنعت را به همراه داشته و سبب کاهش درصد سهم بازار بیمه ایران در بازار جهانی بیمه گردیده است و حتی رتبه ی کشور ایران در این بازار نسبت به کشورهای چینی، هند،

اندونزی، مالزی و ترکیه پایین بوده، که از دلایل عمده در حاشیه ماندن این صنعت توان اقتصادی خانواده‌ها است که سبب شده بیمه به کالای لوکس تبدیل گردد.

صنعت بیمه ایران به رغم سابقه نسبتاً طولانی خود، حتی در مقام مقایسه با کشور چین که بیمه را از سال ۱۹۸۰ آغاز کرده است، بسیار توسعه نیافته به نظر می‌رسد. شهروندان ایرانی هنوز در نیافته‌اند که همه عرصه‌های زندگی خود از تولد فرزندان تا سالخوردگی، تا بیماری و مرگ را می‌توانند به بیمه پیوند بزنند. شرکت‌های ایرانی هنوز نپذیرفته‌اند که بیمه‌های تجاری، انتخاب طبیعی جهت تأمین امنیت آتی آنها تلقی می‌شود.

تعریف بیمه:

تعریف حقوقی بیمه:

بیمه از نظر حقوقی پیمانی است که یک طرف تعهد میکند در ازای پرداختن مبلغی توسط طرف دیگر او را در مقابل بروز حادثه یا خسارت حمایت کند. متعهد را بیمه گر و طرف تعهد را بیمه گذار، وجهی که بیمه گذار میپردازد حق بیمه و آنچه که بیمه شود موضوع بیمه گویند. این قرارداد در چارچوب ماده ۱۰ قانون مدنی صحیح و نافذ است.

تعریف تکنیکی بیمه:

بیمه عملیاتی میباشد که بیمه گر، بیمه گذارانی که در معرض حادثه هستند را سازماندهی میکند و از محل مبالغی که از جمع حق بیمه ها فراهم شده از بیمه گذارانی که حادثه به ایشان پیش آمد رفع خسارت می کنند .

اصول اساسی بیمه:

(۱) اصل حد اعلای حسن نیت :

برای بیمه گر همیشه این امکان وجود ندارد که قبل از صدور بیمه نامه و قبول تعهد جبران خسارت احتمالی ، هر یک از اموالی را که برای بیمه کردن به او عرضه میشود را از نزدیک ملاحظه و کیفیت خطر آن را بازدید و ارزیابی نماید ، بنابراین براساس اصل حسن نیت ، شایسته است که بیمه گذار کلیه اطلاعات مورد لزوم بیمه گر که به سنجش او در میزان ریسک و خطر کمک میکند را با صداقت و کمال درستی بیان نماید . در مقابل ، بیمه گر نیز بایستی مستفاد از این اصل ، کلیه حقوق و مزایای جزئی و کلی که از پوشش قرارداد نصیب بیمه گذار میگردد را به وضوح و از نظر کمی و کیفی به آگاهی بیمه گذار برساند و یا حتی آموزش دهد.

(۲) اصل غرامت یا اصل زیان :

جبران زیان نباید بیمه گذار را در وضعی مساعدتر از قبل از وقوع حادثه قرار دهد چرا که نادیده گرفتن این اصل چه بسا که موجب فساد ، و ایجاد خسارتهای عمدی بمنظور کسب درآمد بیشتر گردد. بنابراین بیمه گذار آسیب دیده باید موارد زیر را جهت اخذ خسارت اثبات کند :

الف: حادثه موضوع بیمه نامه اتفاق افتاده است .

ب: حادثه صورت گرفته ، برای او ایجاد خسارت و زیان کرده است .

ج: بین حادثه و خسارت وارده ، رابطه علیت وجود دارد . یعنی خسارت وارده تماماً در نتیجه حادثه ای رخ داده که در بیمه نامه شرط شده .

د: مورد بیمه شده در زمان حادثه موجودیت داشته و ارزش آن چه میزان بوده است . زیرا ممکن است موجودیت و ارزش بیمه شده از زمان ابتدای قرارداد و بازدید کارشناس بیمه گر تا زمان وقوع حادثه تغییر کرده باشد.

(۳) اصل نفع بیمه پذیر :

در بیمه های غرامتی ، تصور و فرض براین اصل استوار است که نفع بیمه گذار ، در عدم وقوع حادثه می باشد و علاقه و سود بیمه شده در این است که خطر حادث نشود. چنانچه بیمه گذار نسبت به فروش مورد بیمه - شده اقدام نماید، موضوعیت بیمه نامه خاتمه میابد چون دیگر بیمه گذار نفع و ضرری در وقوع حادثه نخواهد داشت . (این موضوع در مورد بیمه های حمل و نقل و وسایط نقلیه اعمال نمیگردد چون نفع استفاده کننده از وسیله مزبور در عدم بروز حادثه است).

۴) اصل جانشینی :

پس از وقوع حادثه، در صورتیکه بیمه گذار محق باشد خسارت وارده یا بخشی از آن را از شخص خسارت زنده دریافت کند، بیمه گر خسارت را پرداخته و سپس با استفاده از حق بیمه گذار و با وکالت از طرف بیمه شده، بدنبال گرفتن غرامت یا خسارت از مقصر حادثه می‌رود. بدیهی است در نهایت خسارت کسب شده به حساب بیمه گر منظور خواهد شد.

۵) اصل تعدد بیمه :

یعنی یک شیء می‌تواند طی چند قرارداد، پوشش بیمه ای داشته باشد مشروط به اینکه اولاً جمع مبالغ تعهد بیمه نامه‌ها ارزش واقعی شیء بیشتر نباشد و دوماً منتفع از همه بیمه نامه‌ها یک شخص باشد.

۶) اصل اتکائی :

این اصل به بیمه گر امکان می‌دهد که در صورت بالا بودن میزان ریسک برخی بیمه نامه‌های قراردادها، اما بیمه گذار در صورت دیدن خسارت بایستی غرامت خود را فقط از شرکت بیمه گر اولیه دریافت نماید عمده و بزرگ، بخشی از مورد بیمه شده را راساً تحت پوشش شرکت‌های بیمه ای اتکائی.

۷) اصل علت نزدیک :

بیمه گذار باید ثابت کند که خسارت وارد شده مستقیماً از حادثه مندرج در موضوع قرارداد رخ داده، مثلاً چنانچه مورد بیمه در مقابل آتشسوزی بیمه شده اما قبل از آتشسوزی، مورد بیمه شده بر اثر سیل منهدم شده و فقط بقایای آن بوسیله آتشسوزی نابود شود، بیمه گر فقط خسارت بقایای آتش گرفته را می‌پردازد، و یا چنانچه مورد بیمه شده در برابر خسارت از دود حاصل از آتشسوزی بیمه شده باشد، اما بر اثر دود زدگی از لوله بخاری خسارت ببیند، بیمه گر تعهدی برای پرداخت زیان ندارد. اما در عوض چنانچه لوازم خانه در مقابل آتشسوزی بیمه شده باشند و در حین آتش سوزی، ماموران آتش نشانی لوازمی را از پنجره به بیرون بریزند و یا بوسیله آب به لوازم منزل آسیب برسانند، بیمه گر خسارت همه اینها را می‌پردازد چون این خسارات در نتیجه آتشسوزی و عواقب اجتناب ناپذیر بعد از آن رخ داده است.

اوصاف عقد بیمه

بیمه از جمله عقود معین است یعنی دارای احکام و ویژگی‌هایی است. بیمه قراردادی است که بین بیمه گذار و بیمه گر برای تعیین موضوع و شرایط بیمه منعقد میگردد. عبارت دیگر بیمه عقدی است که به موجب آن یک طرف تعهد می‌کند در ازاء پرداخت وجه یا جوهی از طرف دیگر در صورت وقوع یا بروز حادثه خسارت وارده بر او را جبران نموده یا وجه معینی بپردازد.

متعهد را بیمه گر طرف تعهد را بیمه گذار وجهی را که بیمه گذار به بیمه گر می‌پردازد حق بیمه و آنچه را که بیمه می‌شود موضوع بیمه نامند، عقد بیمه و شرایط آن باید به موجب سند کتبی باشد و سند مزبور موسوم به بیمه نامه خواهد بود در بیمه نامه باید امور ذیل بطور صریح قید شود.

۱) تاریخ انعقاد قرارداد.

۲) اسم بیمه گر و بیمه گذار.

۳) موضوع بیمه.

۴) حادثه یا خطری که عقد بیمه به مناسبت آن بعمل آمده است.

۵) ابتدا و انتهای بیمه.

۶) حق بیمه

۷) میزان تعهد بیمه گر در صورت وقوع حادثه

اوصاف این عقد عبارتند از: رضایی، معوض، غیرمجانجی، استمراری، اتفاقی و مبتنی بر حسن نیت بودن.

۱) بیمه عقدی است رضایی

قرارداد بیمه اصولاً با بیمهنامه کتبی منعقد میگردد. عقد بیمه و شرایط آن باید به موجب سند کتبی باشد. از ظاهر ماده ۲ قانون چنین برمیآید که شرط اعتبار عقد بیمه، انعقاد آن به موجب سند کتبی است، ولی دلایل متعددی خلاف ظاهر فوق را به اثبات می رساند و بیمه را در عداد عقود رضایی قرار میدهد. در کشورهایی که مهد بیمه محسوب میشوند و منشأ الهام قانون بیمه ایران بوده اند عقد بیمه عقد رضایی است. حتی به صورت شفاهی، قرارداد منعقد شده و برای طرفین تعهدآور است. در این کشورها سند کتبی تنها وسیله اثبات وجود روابط بیمه ای و شرایط توافق شده است و چنانچه این امور به نحو دیگری نیز به اثبات رسد قرارداد معتبر تلقی میگردد.

در حقوق کامن لو انگلیس هیچ فرم الزامی برای عقد بیمه لحاظ نشده و حتی قرارداد شفاهی نیز معتبر است. آرایه‌ای که از دادگاههای استرالیا نیز صادر شده مؤید اعتبار قرارداد شفاهی و اعتبار عقد از زمان ایجاب و قبول شفاهی است.

در مواردی که تردیدی در مورد رضایی یا تشریفاتی بودن عقد وجود داشته باشد، اصل ایجاب میکند که عقد رضایی محسوب شود. مقررات راجع به کتبی بودن عقد را تنها وسیله‌های برای تسهیل اثبات انعقاد و شرایط عقد محسوب نمود.

۲) بیمه عقدی است لازم

عقد لازم آن است که هیچ یک از طرفین معامله حق فسخ آن را نداشته باشد مگر در موارد معینه. بیمه عقدی لازم است. عقد بیمه طرفین را ملزم به اجرای مفاد عقد مینماید. عقد بیمه به فوت یا حجر بیمه‌گذار منحل نمیشود و حقوق و تکالیف ناشی از عقد در مورد مرگ و ورثه منتقل می شود و در مورد حجر توسط نماینده قانونی محجور صورت میگیرد. بیمه عمر استثنایی بر دیگر عقود بیمه به نظر میرسد. در واقع، مطابق طبیعت بیمه عمر بیمهگذار همواره حق دارد بیمه عمر را متوقف کند و از پرداخت حق بیمه امتناع مینماید. بیمه عمر نسبت به بیمه گر لازم و نسبت به بیمه‌گذار جایز محسوب میشود.

۳) بیمه عقدی است معوض

معوض بودن عقد آثار و احکام عقود معوض را ایجاد کرده و در زمینه عقد بیمه آثاری همچون رهایی بیمه گر از تعهدات در صورتی که بیمهگذار به تعهدات خود عمل نکند را در پی خواهد داشت.

۴) بیمه عقدی است غیرمجاننی

بیمه‌گذار همواره باید مبلغی بابت ما به ازای تضمینی که از بیمه گر دریافت می کند تحت عنوان حق بیمه پرداخت نماید. بیمه عقدی مجاننی و بلاعوض نیست.

۵) بیمه عقدی است استمراری

بیمه عقدی است که آثار خود را در طول زمان می گسترد. همین کشش زمانی بیمه است که وصف اتفاقی بودن آن را نیز تبیین مینماید. مدت عقد میتواند برای مدت طولانی یا مدت کوتاهی باشد.

۶) بیمه عقدی است اتفاقی

تنها خطر اتفاقی میتواند موضوع عقد بیمه قرار گیرد. ماده ۱۸ قانون بیمه مقرر می دارد: هرگاه معلوم شود خطری که برای آن بیمه به عمل آمده قبل از عقد قرارداد واقع شده بوده است قرارداد بیمه باطل و بی اثر خواهد بود. اتفاقی بودن، وصف اساسی و بنیاد عقد بیمه است. شرکت های بیمه تنها اموری را بیمه میکنند که وصف اتفاقی یا حادثه داشته باشند.

۷) بیمه عقدی است مبتنی بر حسن نیت

عقد بیمه حسن نیت یکی از عناصر اصلی اعتبار قرارداد بیمه است. بیمه گر به اعلام بیمه گذار اطمینان میکند. چنانچه بعداً ثابت شود بیمه گذار در اعلامات خود فاقد حسن نیت بوده، ضمانت اجراهای سنگینی برای این تخلف پیش بینی شده است.

۸) بیمه عقدی است الحاقی (تحمیلی)

علت الحاقی شمردن عقد بیمه آن است که قرارداد قبلاً توسط بیمه گر تهیه و چاپ شده و بیمه گذار به قرارداد از پیش تعیین شده، بدون آنکه بحثی در مورد شرایط عمومی آن کرده باشد و تنها با پرکردن جاهای خالی فرم، ملحق می شود. بیمه مرکزی مرجع صالح برای تعیین شرایط عمومی قراردادهای بیمه است.

انواع بیمه

بیمه زمينه و تنوع زيادی دارد و امروزه کمتر خطری را ميتوان جست که از مشمول بیمه خارج باشد. اما قراردادهای بیمه براساس طبيعت تعهدات قراردادی بیمهگر و بیمه گذار به بیمه خسارت و بیمه اشخاص تقسیم میشود.

۱) بیمه خسارت

هدف بیمه خسارت حفظ سقف دارایی بیمهگذار است و بر اصل جبران خسارات استوار می باشد. فرد صاحب بیمه نمیتواند بیش از خسارت وارده مبلغی دریافت کند این بیمه تضمین کننده سطح دارایی است و به دو دسته بیمه اموال و مسئولیت تقسیم میشود. در بیمه اموال، موضوع تعهد بیمه گر، جبران خسارت وارد بر شیء میباشد و جزء قدیمیترین انواع بیمه است. هدف بیمه اموال جبران خسارتی است که بیمه گذار از لطمه به اموال و دارایی خود متحمل میشود.

این بیمه ریسکهای بسیاری را که متوجه اموال مختلف بیمه گذار است تحت پوشش قرار می دهد. مانند بیمه بدنه، اتومبیل، قطار، هواپیما، بیمه حمل و نقل کالا، بیمه آتشسوزی و... بیمه مسئولیت بیمه ای است که مسئولیت مالی بیمه گذار را در قبال اشخاص ثالث پوشش می دهد.

در واقع این بیمه کاهش دارایی را که از ایجاد دین حاصل شده جبران می کند که به آن بیمه مسئولیت، بیمه بدهی یا بیمه دارایی منفی گفته میشود. در بیمه مسئولیت سه طرف درگیر می شوند:

بیمه گر، بیمه گذار و زیان دیده از حادثه. این رشته عبارتند از بیمه مسئولیت اتومبیل، هواپیما و...

۲) بیمه اشخاص

موضوع بیمه اشخاص تمامیت جسمانی بیمه گذار است. زندگی، مرگ، زایمان و... از انواع این بیمه میباشد که تعیین مبلغ قابل پرداخت به عهده ی بیمه گذار است. که به این علت به آن بیمه سرمایه نیز میگویند.

بیمه عمر که وابسته به طول حیات بیمه گذار است، بیمه خسارت جانی بیمه گر مکلف است که مبلغ مشخصی را در پی تحمل خسارت جانی به بیمه گذار بپردازد و بیمه تکمیل درمانی که علی الاصول تکمیل کننده بیمه های اجتماعی در پرداخت هزینه های درمان است از عمده ترین رشته های بیمه اشخاص میباشد

انعقاد قرارداد بیمه

در واقع، برای انعقاد قرارداد بیمه تنها اهلیت عمومی تمتع و استیفا کفایت نمی کند و تنها برخی افراد حق انعقاد قرارداد بیمه را به نفع خود دارند. زمان شروع قرارداد ممکن است غیر از زمان انعقاد آن باشد.

۱) سمت در انعقاد عقد و نفع بیمه ای

تنها افرادی میتوانند ذینفع قرارداد بیمه قرار گیرند و از پوشش بیمه بهرهبرند که دارای نفع بیمه ای باشند. بیمه تنها برای تأمین خسارات ناشی از حوادثی است که در صورت وقوع به ذینفع بیمه ای ضرر وارد میکند. نفع بیمه ای نه تنها در هنگام انعقاد قرارداد، بلکه در هنگام وقوع حادثه نیز لازم است. در پی انتقال نفع بیمه های غیر، حقوق و تعهدات ناشی از بیمه نیز تحت شرایطی به منتقل الیه انتقال مییابد. عقد بیمه به وسیله نماینده

بیمه‌گذار منعقد میشود. هر کس حق بیمه میدهد بیمه متعلق به خود اوست مگر آنکه در بیمه‌نامه تصریح شده باشد که مربوط به دیگری است. ذینفع عقد بیمه باید شخصی باشد که دارای نفع بیمه‌ای در مورد ریسک موضوع بیمه است. تعهدات بیمه گر به ذی نفع بیمه ای پرداخت خواهد شد. بیمه‌گذار فاقد نفع بیمه‌ای تنها تعهدات در مقابل بیمه گذار بر عهده میگیرد. از نفع بیمه‌ای تفسیر بسیاری شده برای مثال: در مورد اموال، وجود هر حق عینی، بر عین یا منفعت مال نفع بیمه‌ای به شمار میرود. در مورد بیمه اشخاص، تعلق به یک خانواده و وجود علقه عاطفی یا مالی (پرداخت نفقه) و یا حتی نفع در زنده و سلامت بودن بدهکار برای پرداخت بدهیها، نفع بیمه‌ای قابل پوشش شمرده میشود.

۲) زمان و نحوه انعقاد عقد بیمه

عقد بیمه در یک مجلس صورت نمیگیرد و مراحلی برای تحقق آن طی میشود. شخصی که به دنبال تحصیل پوشش بیمه است میبایست اطلاعات لازم در مورد ریسک و موضوع بیمه را به اطلاع بیمه گر برساند.

۲-۱) پیشنهاد بیمه:

سندی است که بیمه گذار آینده در آن تقاضای پوشش ریسک اعلامی را می نماید. سپس پرسشنامه ای به بیمه گذار داده میشود تا پر کند. این پرسشنامه به بیمه گر امکان می دهد که کلیه اطلاعات مورد نیاز خود را جمع آوری کند. چنانچه قرارداد براساس اطلاعات داده شده منعقد شود، موضوع پوشش بیمه، «اعلام ریسک» اطلاعات اهمیت عمده ای در قرارداد بازی کرده و به عنوان مبنایی برای احراز حسن نیست یا سوء نیت بیمه گذار قرار خواهد گرفت.

۲-۲) قبول بیمه گر:

بیمه گر مکلف به قبول پیشنهاد بیمه ارائه شده نیست یا می تواند به صورت مشروط پیشنهاد را بپذیرد و یا مبلغ تضمین را محدود کند و یا برخی خطرات را از پوشش بیمه مستثنا نماید. در صورت قبول، بیمه گر قرارداد بیمه را تنظیم و برای بیمه‌گذار ارسال مینماید. امضای قرارداد دلیل قبول بیمه گر محسوب میشود. نماینده می تواند به وکالت از بیمه‌گر قرارداد را امضا کرده و حق بیمه را دریافت نماید و این اعمال نماینده در حکم عمل بیمه گر است.

۲-۳) زمان شروع پوشش بیمه:

علی الاصول به محض انعقاد، قرارداد بیمه شروع شده، ولی معمول است که در قرارداد، زمان مشخص دیگری را برای شروع عقد تعیین مینمایند. در قرارداد بیمه می توان شرط کرد که آغاز اعتبار و اثر قرارداد مشروط به پرداخت حق بیمه باشد. بیمه گر حفظ حقوق خود باید در نگارش قرارداد یا قبول و امضای بیمه نامه دقت کافی نماید و یا شرط تعلیق را در قرارداد بگنجانند یا مادام که حق بیمه توسط بیمه گذار پرداخت نشده از امضاء و تحویل بیمه‌نامه به وی خودداری میکنند. در بیمه نامه هایی که اعتبار و تعهد بیمه گر به پرداخت حق بیمه تعلیق نشده، تعهدات بیمه گر از زمان انعقاد قرارداد و یا تاریخ تعیین شده در قرارداد آغاز میشود. در صورتی که تحویل بیمه نامه صورت گرفت و بیمه گذار حق بیمه را پرداخت نمود، شرکت بیمه حق فسخ بیمه را خواهد داشت.

شرایط اساسی صحت هر عقد بیمه:

قرارداد:

در انعقاد یک قرارداد حداقل باید ۲ نفر حضورداشته باشند و شامل ۴ اصل است:

- ۱) پیشنهاد و قبول
- ۲) اهلیت طرفین؛ یعنی دیوانه نباشند و به سن قانونی رسیده باشند.
- ۳) مشروع باشد؛ مثلاً مورد بیمه مواد الکلی مانند مشروب نباشد، مثال دیگر اینکه اگر شخصی بیمه درمانی داشته باشد و در حال دزدی مجروح گردد، بیمه گر ملزم به پرداخت خسارت درمان وی نخواهد بود.

۴) موضوع بیمه مشخص باشد (قصد معامله)؛ که چه چیزی در مقابل چه خطراتی، از چه تاریخی و تا چه تاریخی بیمه میشود..

در یک قرارداد بیمه ای علاوه بر مطالب فوق دو تا مطلب دیگر هم هست: یکی اینکه موضوع مورد طرح حتماً کتبی باشد و دیگر اینکه نفع بیمه‌پذیر نیز وجود داشته باشد (نفع در این است که این اتفاق بوجود نیاید) پس بطور مثال بیمه گر منزلی را بیمه میکند که در آن نفع بیمه گذار وجود داشته باشد یعنی منزل باید متعلق به شخص بیمه گذار باشد تا بیمه آتشسوزی شود (مالکیت مشخص باشد. چرا که در غیر اینصورت، در اثر وقوع آتشسوزی به کسی خسارت وارد میشود که طرف قرارداد نیستو خسارت به طرف قرارداد پرداخت میشود که عملاً زیانی ندیده است.

در بیمه نامه یک پیشنهاد و یک قبول وجود دارد. باید در زمان پر کردن پیشنهاد و پرداخت خسارت از مسئله حد اعلاای حسن نیت تخطی ننمایند. یعنی بیمه‌گذار تمامی مطالب را درست‌نویس نماید و بیمه گر نیز موارد را شفاف نماید. پس برای دو طرف قرارداد این اصل وجود دارد و زمانی که دو طرف این مسئله را قبول میکنند در مقابل یکدیگر متعهد میشوند. اگر بیمه گذار به هر دلیل از این اصل تخطی کند طبق ماده ۱۲، ۱۱، و ۱۳ قانون بیمه مجازات میشود و حداکثر مجازات نیز بستگی به نوع اظهارات خلاف دارد.

اهلیت:

توانایی فرد یا افراد در انجام دادن امور اجتماعی و قانونی خود است و دارای سه نکته مهم میباشد: بلوغ، رشد، عقل. دو نوع اهلیت داریم، اهلیت تمتع و اهلیت استیفا. زمانی که قراردادی امضاء میشود بیمه گذار باید اهلیت قانونی داشته باشد اما در مورد بیمه گر اهلیت صدق نمی کند. اگر افراد ۱۵ تا ۱۸ سال سن، قرارداد بیمه نامه امضاء نمایند باید رضایت ولی یا قیم را به همراه داشته باشند.

توافق طرفین برای تنظیم قرارداد:

وقتی بیمه گذار وارد شرکت بیمه میشود و به او بیمه نامه آتشسوزی پیشنهاد میشود حتماً باید فرم پیشنهاد بیمه نامه را پر و امضاء نماید (تا بعدها در پرداخت خسارت احتمالی، حق اعتراض نداشته باشد) در قرارداد بیمه باید همه چیز به صورت مکتوب بین طرفین رد و بدل شود، پس تا زمانی که بیمه گذار پیشنهاد بیمه نامه را امضاء نکرده دلیل بر قبول تعهد خطر از سوی بیمه گر نمیباشد.

اعتبار قرارداد:

قرارداد موقعی اعتبار پیدا میکند که حق بیمه پرداخت شده باشد و بیمه گر در قبال دریافت حق بیمه خسارت پرداخت مینماید. زمانی عدم پرداخت حق بیمه مشروعیت دارد که:

➤ بیمه گذار با اخذ موافقت بیمه گر حق بیمه خود را در اقساط پرداخت کند.

➤ اعتماد بیمه گر و بیمه گزار نسبت به هم به دلیل روابط کاری ایجاد شده باشد.

➤ زمانی که بیمه نامه موقتی باشد مثل حمل و نقل داخلی که در بیمه های باربری شایع است.

در بیمه نامه تاریخ شروع قرارداد باید مشخص باشد، مثلاً در اتومبیل ۱۲ شب ملاک است و یا در آتشسوزی ۱۲ ظهر همچنین ممکن است بیمه گذار حق بیمه را پرداخت نماید و ذینفع فرزندانش باشند اما همسرش بیمه شده باشد که بیشتر در رشته اشخاص یا مسئولیت اتفاق میافتد.

بیمه نامه های باربری (وارداتی یا صادراتی) ممکن است تاریخ نداشته باشد و تاریخ حمل ملاک می باشد در این بیمه نامه، بیمه گذار حداکثر تا ۲ سال میتواند کالایش را حمل نماید.

گفتیم بیمه نامه یک سند کتبی است که یک سری شرایط عمومی و خصوصی دارد. شرایط عمومی از سوی شورای عالی بیمه تنظیم و در بیمه نامه چاپ میشود. شرایط عمومی در یک رشته خاص برای دو شرکت بیمه با هم متفاوت نیست، پس شرایط عمومی شرایطی است که عمومیت دارد. شرایط پیوست، شرایطی است که درجه اش بیشتر از عمومی است و شرایط خصوصی که بر هر دو غلبه دارد. هر سه شرط فوق اعتبار واحد دارند و لازم

الاجرا می باشند اما اگر در تفسیر بیمه نامه اختلاف نظری پیش بیاید همیشه شرایط خصوصی بر شرایط پیوست حاکم است و شرایط پیوست بر شرایط عمومی بیمه نامه، پس شرایط خصوصی در درجه اول است و شرایط پیوست در درجه دوم و شرایط عمومی در درجه سوم قرار میگیرد.

بعنوان مثال در شرایط عمومی بیمه نامه آتشسوزی قید شده که خطرات سیل، زلزله، ترکیدن لوله ها، زمین لرزه، طغیان آب و ... تحت پوشش بیمه نامه نیست مگر آنکه صراحتاً شرطی خلاف آن قید شده باشد و آن زمانی است که در تعهدات قید شده باشد که خطر سیل پوشش داده شده است و باید آن را در شرایط خصوصی ذکر کرد. شرایط خصوصی شرایطی است که توسط بیمه گر تایپ میشود و جداگانه ضمیمه بیمه نامه میشود. شرایط عمومی به صورت چاپی در پشت بیمه نامه است. پس گفته میشود که مورد بیمه در مقابل خطرات ناشی از سیل طبق شرایط پیوست تحت پوشش قرار میگیرد. پس سیل در شرایط عمومی تحت پوشش نیست اما در شرایط خصوصی تاکید میشود که این خطر تحت پوشش است یعنی خصوصی، عمومی را تحت الشعاع قرار میدهد.

فسخ، انفساخ و بطلان عقد بیمه:

تفاوت بین فسخ و ابطال بیمه نامه

الف) دارنده حق فسخ میتواند بطرقی، از حق خود گذشته و بیمه نامه را ادامه دهد، در صورتیکه در مورد بطلان، چه طرفین بخواهند چه نخواهند، بطلان محقق خواهد شد.

ب) ابطال، از تاریخ شروع قرارداد اعمال میگردد، در صورتی که فسخ یا انفساخ در طول قرارداد واقع میشود. فسخ بیمه نامه:

چنانچه بیمه نامه ای بنا بدلیلی، قبل از انقضای مهلت قرارداد خاتمه یابد، به آن فسخ قرارداد اطلاق می شود.

موارد فسخ یا انفساخ قرارداد بیمه :

الف) فسخ از طرف بیمه گر : در مواقع زیر بیمه گر حق دارد بیمه نامه را یکطرفه فسخ نماید :

۱- در صورت عدم پرداخت حق بیمه از سوی بیمه گذار در موقع معین

۲- در صورتی که بیمه گذار از اظهار مطالب لازم و مهمی در خصوص خطرات موضوع بیمه خودداری، و یا مطالب کذب اظهار داشته باشد (تقلب). اگر این حرکت از سوی بیمه گذار عمدی باشد، بعد از فسخ بیمه نامه، حق بیمه های پرداختی از طریق بیمه گر مسترد نخواهد شد

۳- در صورت تشدید خطر، مگر اینکه بیمه گذار حاضر به افزایش حق بیمه گردد

ب) فسخ از طرف بیمه گذار :

۱- در صورت تخفیف خطر، مگر اینکه بیمه گر طبق موازین احتساب حق بیمه، قادر به تقلیل میزان آن باشد.

۲- در صورت توقف یا ورشکستگی بیمه گر

انفساخ بیمه نامه :

در موارد ذیل، قرارداد بیمه بدون در نظر گرفتن میل و رضایت طرفین، از هم گسیخته و یا اصطلاحاً، منفسخ می شود :

الف) در صورت از بین رفتن کلی مورد بیمه بر اثر وقوع حادثه ای غیر از حوادث پیش بینی شده در موضوع قرارداد. مثلاً مورد بیمه شده ای در مقابل سرقت بیمه شده باشد، اما آتش سوزی آنرا کلاً از بین ببرد. اما اگر کلاً نسوخته باشد، قرارداد بیمه سرقت برای باقیمانده ادامه میابد.

ب) در صورت سلب اجازه فعالیت بیمه ای از بیمه گر بتوسط مقامات ذیصلاح و لغو پروانه کار شرکت بیمه ای

ابطال بیمه نامه:

در صورت وجود موارد زیر ، بیمه نامه خود بخود باطل و بی اثر خواهد بود و چنانچه حق بیمه یا خسارتی از طرف بیمه گذار و بیمه شده پرداخت شده باشد ، لازم الاسترداد است :

الف) فقدان یا نقص یکی از شرایط اساسی عقد بیمه نامه

ب) بیمه کردن خطری که قبلا واقع شده است : مثل بیمه کردن بدنه اتومبیل ، بعد از وقوع تصادف .

ج) اضافه بیمه کردن متقلبانه مورد بیمه : یعنی بیمه گذار ، مالی را به ارزش بیشتر از قیمت واقعی آن بیمه نماید ، این بیمه باطل است زیرا ممکن است بیمه گذار (با سوء نیت قبلی) قصد ایجاد خسارت عمدی داشته باشد تا بتواند مبلغی بیش از آنچه که مال او بیارزد دریافت کند.

د) بیمه عمر یا حادثه نمودن اشخاص دیگر بدون رضایت کتبی آنان : چون ممکن است موجب سوء استفاده برخی افراد سودجو در جامعه گشته ، و جان دیگران را به خطر بیاندازد .

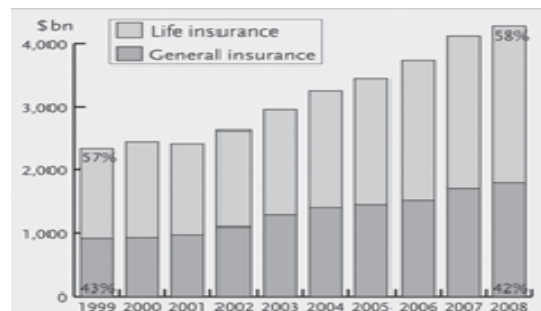
مقایسه ای بین المللی در بازار های بیمه جهانی:

حق بیمه در سطح جهان و در سال ۲۰۰۸ میلادی تا ۳/۴٪ افزایش یافت و به رقم ۴/۳ تریلیون دلار رسید برای نخستین بار در طول سه دهه اخیر، درآمد حاصل از حق بیمه در دوران تعدیل تورم کاهش یافت ؛ به طوری که حق بیمه های زندگی تا مقدار ۳/۵٪ و بیمه های غیرزندگی تا میزان ۰/۸٪ افت کردند(نمودار ۲). صنعت بیمه در اثر رکود جهانی اقتصاد از جنبه دارایی و اموال به وسیله کاهش در نسبت بازگشت دارایی به سرمایه و همچنین از جنبه تعهد توسط توسط افزایش میزان خسارت ها ، در معرض خطر است.

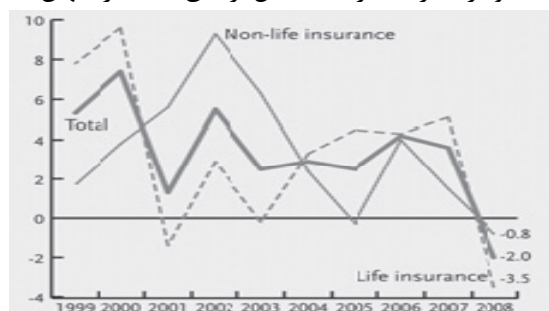
اگرچه بازگشت سرمایه به دنبال ورشکستگی شرکت برادران لمن و واگذاری شرکت گروه بیمه آمریکا در سپتامبر سال ۲۰۰۸ به شدت کاهش یافت، ولی باین وجود میزان خسارات اعمالی روی این دو جنبه تاکنون محدود بوده است. بحران مالی نشان داده که بخش بیمه به اندازه کافی سرمایه اندوخته است . سرمایه ای که در اختیار بخش عمده ای از شرکت های بیمه قرار داشت به اندازه ای بود که توانستند خسارات مالی را تحمل کنند و فقط تعداد اندکی از شرکت های بیمه از دولت درخواست کمک و پشتیبانی کردند.

نمودار ۱. درآمد حاصل از حق بیمه برحسب نوع

بیمه در جهان

نمودار ۲. رشد درآمد حاصل از حق بیمه در جهان

۲. بازار بیمه در انگلستان

درآمد جهانی و خالص حق بیمه در بازار بیمه انگلستان در سال ۲۰۰۸ به میزان ۱۸٪ یعنی تا رقم ۲۱۵/۳ میلیارد پوند کاهش یافت. لازم به ذکر است که این دیاگرام فقط شامل منابع اطلاعاتی برای اتحادیه بیمه گران انگلیسی است و در مورد لویدز و غیر عرضه کننده ها هیچ گونه ارزیابی و برآوردی ندارد. شاخص ها و معیارهای اخیر نشان می دهند که حق بیمه ها در سال ۲۰۰۹ تقریباً "ثابت باقی خواهند ماند و به دنبال آن آغاز سال ۲۰۱۰ رونق دوباره خواهند گرفت.

در سال ۲۰۰۸ افت به میزان ۲۳٪ حق بیمه های بلندمدت را تا ۱۶۸/۱ میلیارد پوند کاهش داد. وقتی سرعت رونق اقتصاد کم شد، تقاضا برای پوشش بلندمدت فشار کاهنده را بر روی نرخهای حق بیمه قرار داد. بیشترین کاهش مربوط به حق بیمه های بازنشستگی بود و بعد از آن بیمه های زندگی در رتبه بعدی قرار گرفتند. درآمد ناشی از حق بیمه بلندمدت در ۹ ماه نخست سال ۲۰۰۹ رقمی معادل با ۴۳ میلیارد پوند بود که در مقایسه سال قبل با افت ۳۵ درصدی مواجه بود. از طرف دیگر حق بیمه های عمومی در سال ۲۰۰۸ تا ۸٪ افزایش یافت و به رقمی معادل ۴۷/۲ میلیارد پوند رسید که این افزایش در حق بیمه اغلب به خاطر رشد تجارت خارجی بود. از مهم ترین بخش هایی که در سال های اخیر شاهد رشد و توسعه آنها بودیم می توان بازار صنایع محرک و بازار املاک را نام برد. بازار بیمه انگلستان در سال ۲۰۰۸ رده سوم جهانی را به خود اختصاص داد. به طوری که سهم آن از درآمد حق بیمه ۱۰/۵٪ بود و در مقیاس جهانی با توجه به حق بیمه برای هر نفر رتبه نخست و نسبت به تولید ناخالص ملی رتبه دوم را به خود اختصاص داد. سرمایه گذاری شرکت های بیمه ای انگلستان در سال ۲۰۰۸، رقمی برابر با ۱/۵ تریلیون پوند بود که تقریباً دو برابر درآمد بیمه ای هر کدام از دیگر کشورهای اروپایی بوده است.

بازار لندن

حق بیمه ناخالص که در سال ۲۰۰۸ محتاطانه تخمین زده شد رقمی معادل ۲۴/۷ میلیارد پوند بود که رشد ۱۳ درصدی را در مقایسه با سال قبل به همراه داشت. افت یک چهارمی درآمد حق بیمه انجمنهای حمایت و جبران خسارت متقابل بیمه های دریایی در طول این سال نسبت به افزایش درآمدهای حق بیمه ای شرکت لویدز و دیگر شرکت های بیمه ای بیشتر بود؛ به طوری که قابل جبران نبود. شرکت لویدز ۶۳٪ از درآمد حق بیمه بازار مشهور لندن را در سال ۲۰۰۸ تولید کرد که یک سوم آن از طریق بازار شرکت و مابقی نیز توسط انجمنهای حمایت و جبران خسارت متقابل به دست آمده است. لندن یک مرکز مهم بین المللی برای بیمه اتکایی و بیمه، به ویژه بیمه تجارت دریایی، هوایی و بیمه اتکایی است.

سهم مشارکت در اقتصاد انگلستان

شرکت های بیمه ای و صندوق های بازنشستگی، سهم مشارکتی بسیار مهمی در اقتصاد انگلستان به عهده دارند. در سال ۲۰۰۷ رقمی در حدود ۱/۶٪ از تولید ناخالص ملی را به خود اختصاص دادند و ۳۲۵۰۰۰ فرصت شغلی در ژوئن سال ۲۰۰۹ فراهم کردند که ۵۰۰۰۰ مورد از آن به بازار لندن تعلق داشت. مقدار صادرات بیمه در سال ۲۰۰۸ رقمی معادل با ۸ میلیارد پوند بود که بالاتر از رقم مشابه سال قبل یعنی ۵/۴ میلیارد پوند بوده است.

مقایسه در سطح بین المللی

بزرگترین بازارهای بیمه ای:

در سال ۲۰۰۸ حق بیمه در سطح جهان تا ۳/۴٪ رشد را تجربه کرد و از لحاظ مقدار به ۴/۳ تریلیون رسید (نمودار ۱، جدول ۱). برای نخستین بار در طول سه دهه اخیر درآمد حاصل از حق بیمه در دوران تعدیل تورم کاهش یافت؛ به طوریکه حق بیمه های زندگی تا مقدار ۳/۵٪ و بقیه حق بیمه ها تا میزان ۰/۸٪ افت کردند (نمودار ۲). بازار کشورهای نوظهور نسبت به کشورهای صنعتی کمتر تحت تأثیر بحران مالی قرار گرفتند که بخشی از آن به خاطر افزایش قیمت کالا در سال ۲۰۰۷ و نیمه نخست سال ۲۰۰۸ بود؛ به طوری که شرایط را برای عملکرد تجاری بازار این کشورها فراهم ساخت.

جدول ۱. بزرگترین بازارهای بیمه

	۲۰۰۸		۲۰۰۷	
	سهم (%)	درآمد حق بیمه (میلیارد دلار)	سهم (%)	درآمد حق بیمه (میلیارد دلار)
آمریکا	۲۹	۱۲۴۱	۳۰	۱۲۳۸
ژاپن	۱۱	۴۷۳	۱۰	۳۹۳
انگلستان	۱۱	۴۵۰	۱۳	۵۳۹
فرانسه	۶	۲۷۳	۷	۲۷۳
آلمان	۶	۲۴۳	۵	۲۲۴
چین	۳	۱۴۱	۲	۹۲
ایتالیا	۳	۱۴۱	۳	۱۴۲
هلند	۳	۱۱۳	۲	۱۰۲
کانادا	۲	۱۰۵	۲	۱۰۱
کره جنوبی	۲	۹۷	۳	۱۱۵
غیره	۱۶	۶۶۶	۱۵	۶۰۸
کل جهان	۱۰۰	۴۲۷۰	۱۰۰	۴۱۲۸

صنعت بیمه در اثر رکود جهانی اقتصاد از جنبه دارایی و اموال به وسیله کاهش در نسبت بازگشت دارایی به سرمایه و همچنین از جنبه تعهد افزایش میزان خسارت ها، در معرض خطر قرار گرفته است. اگرچه به دنبال ورشکستگی شرکت برادران لمن و واگذاری شرکت گروه بیمه آمریکا در سپتامبر سال ۲۰۰۸، بازگشت سرمایه به شدت کاهش یافت، ولی باین وجود میزان خسارات اعمالی روی این دو جنبه، تاکنون محدود بوده است. دارایی های مرتبط با وام رهنی و خسارات تحمیلی به پوشش بیمه ای به منظور تخصصی کردن بخشهایی از تجارت همچون بیمه نامه های تضمین رهنی، ادعای خسارات از طرف مسئولین دفاتر و مدیران و ادعای خسارات ناشی از اشتباه و از قلم افتادگی مقید و محدود شده اند. بر خلاف بسیاری از گردانندگان سازمانی در بازارهای مالی، شرکت های بیمه عموماً با خطر خروج سرمایه مواجهه نیستند و عموماً سرمایه گذارانی با دیدگاه بلندمدت دارند. این شرکت ها، سرمایه گذاری و تعهدات بلندمدت دارند و نسبت به بانک ها از اهرمهای کمتری استفاده می کنند. بحران مالی نشان داد که بخش بیمه به اندازه کافی سرمایه اندوخته است. سرمایه ای که در اختیار بخش عمده ای از شرکت های بیمه قرار داشت و از آن طریق توانستند خسارات مالی را تحمل کنند و فقط تعداد اندکی از شرکت های اروپایی و آمریکایی همچون آی ان جی ۱، فورتیس ۲، و آگون ۳ از دولت درخواست کمک های مالی کردند در اغلب موارد شرکتهای که جهت دریافت کمک و پشتیبانی به دولت متوسل شدند، آنهایی بودند که هسته اصلی کار بیمه ای آنها با عملیات بانکی یا بازار تضمین مالی گره خورده بود.

ضریب نفوذ بیمه و حق سرانه بیمه

محاسبه حق بیمه برحسب واحد سرانه جمعیت، مقایسه مفیدی از حق سرانه بیمه در کشور های مختلف فراهم می آورد، گرچه تغیرات قیمتها موجب تغییر اندکی در نمودارها می گردد. برطبق این محاسبه، انگلستان در سال ۲۰۰۸ بالاترین مقدار حق سرانه بیمه در سطح جهان را دارد (جدول ۲) برای اغلب کشورهای حق بیمه زندگی برحسب واحد نفوس نسبت به بیمه عمومی با سرعت بیشتری رشد کرده است. حق بیمه سرانه بیمه در کشورهای صنعتی نسبت به کشورهای نوظهور اقتصادی به میزان چشمگیری بالاتر است. به رغم اینکه همواره تنوع بسیار زیادی در نفوذ بیمه بین کشورهای نوظهور اقتصادی وجود دارد، لازم به ذکر است که مقایسه مستقیم کشورها

^۱ ING Company

^۲ Fortis

^۳ Aegon

در این زمینه ممکن است گمراه کننده باشد؛ زیرا سطح هزینه در زمینه بیمه، وابسته به اهمیت نسبی کشور و بیمه رفاہ شخصی است که این بیمه در کشورهای مختلف متفاوت است.

جدول ۲. سرانه بیمه

۲۰۰۸			
سهم بیمه‌های عمر (%)	سهم بیمه‌های غیر زندگی (%)	کل معاملات (دلار)	
۸۱	۱۹	۶۸۵۸	انگلستان
۲۴	۶۶	۶۸۵۰	هلند
۵۶	۴۴	۶۳۷۹	سوئیس
۶۸	۳۲	۵۴۱۹	دانمارک
۷۳	۲۷	۴۹۱۵	ایرلند
۷۹	۲۱	۴۳۹۳	فنلاند
۷۰	۳۰	۴۲۹۹	بلژیک
۶۸	۳۲	۴۱۳۱	فرانسه
۴۷	۵۳	۴۰۷۸	آمریکا
۷۱	۲۹	۳۹۹۶	سوئد

مقایسه بازار بیمه ایران در مقایسه با کشورهای جهان منطقه:

صنعت بیمه ایران با سهم ۰.۰۹ درصدی از کل حق بیمه های تولیدی دنیا، ۴۶ امین صنعت بیمه دنیا به شمار می رود. رتبه کشور ترکیه در این زمینه ۳۴ می باشد. سرانه حق بیمه در ایران، ۵۰ دلار است که از کشورهای رقیب چون ترکیه، عربستان، کویت، قطر و امارات با فاصله زیادی عقب تر است و رتبه کشور در این زمینه در دنیا ۷۶ است. حق بیمه سرانه در دنیا، ۶۰۸ دلار است.

ضریب نفوذ بیمه کشور به عنوان مهمترین شاخص بررسی وضعیت صنعت بیمه در کشورها، ۱.۳ درصد است. این درحالیست که ضریب نفوذ ترکیه ۱.۷ درصد، امارات ۱.۹ درصد، خاورمیانه و آسیای مرکزی ۱.۵ درصد، منطقه خاورمیانه و منطقه منا ۱.۶ درصد، آفریقا ۴.۳ درصد، آمریکای لاتین ۲.۵ درصد، کشورهای آسیای جنوبی و شرقی ۸.۸ درصد، کشورهای پیشرفته ۹.۴ درصد و دنیا ۷.۵ درصد است. رتبه ایران در این زمینه، در جهان ۷۶، رتبه امارات ۶۴ و رتبه ترکیه ۶۸ می باشد. همانگونه که ملاحظه می گردد نفوذ بیمه در ایران با فاصله قابل توجهی از دنیا و برخی کشورهای هم منطقه ای و همسایه و حتی قاره آفریقا عقب تر است.

سهم بیمه های زندگی در کل صنعت بیمه ایران فقط ۵.۶ درصد است. در حالیکه این نسبت برای کل دنیا حدود ۵۹ درصد است. این امر حاکی فعالیت بسیار کم رنگ صنعت بیمه در زمینه بیمه های عمر و بازنشستگی است.

حدود ۷۸ درصد بازار بیمه ایران در اختیار مؤسسات دولتی است و حدود ۴۷ درصد آن در اختیار تنها یک شرکت دولتی است. البته در سالهای قبل این وضعیت به مراتب نامتعادل تر بوده و سهم بخش دولتی در صنعت بیمه بسیار بیشتر از این ارقام بوده است.

حدود ۴۴.۵ درصد بازار بیمه کشور تنها مربوط به یک رشته بیمه ای (بیمه اجباری شخص ثالث) و ۵۵.۵ درصد بقیه مربوط به ۱۵ رشته بیمه ای دیگر است. سهم بیمه های اتومبیل (شخص ثالث، حوادث سرنشین و بدنه اتومبیل) از کل حق بیمه های تولیدی صنعت بیمه کشور، حدود ۶۰ درصد است.

درصد سهم از حق بیمه های تولیدی جهان

2007	2006	شرح
0.09	0.08	ایران
0.018	0.017	کویت
0.01	0.01	قطر
0.06	0.05	عربستان
0.09	0.08	امارات
0.026	0.025	پاکستان
0.20	0.18	ترکیه
0.03	0.02	مصر
30.3	32.0	آمریکا
2.9	2.7	کره جنوبی

حق بیمه سرانه (دلار)

2007	2006	شرح
50.2	41.1	ایران
257.3	227.۲	کویت
640.2	683.5	قطر
91.7	63.1	عربستان
811.6	585.4	امارات
6.5	5.9	پاکستان
110.8	89.2	ترکیه
14.4	11.2	مصر
4086.5	3923.7	آمریکا
3319.9	3589.6	ژاپن
7113.7	6466.7	انگلستان
2384	2071.3	کره جنوبی
607.7	554.8	جهان

مشکلات مربوط قوانین و مقررات بیمه در ایران:

یکی از مشکلات اساسی صنعت بیمه که بعضاً منجر به گله مندی و نارضایتی بیمه گذاران از عملکرد صنعت بیمه می شود ناشی از عدم آگاهی کافی بیمه گزاران نسبت به شرایط بیمه مورد نظر و شفاف نبودن شرایط و مندرجات برخی بیمه نامه ها می باشد. در بیشتر موارد، مشکل زمانی بروز می کند که خسارتی اتفاق می افتد و بیمه گر به استناد مندرجات و شرایط بیمه نامه و قوانین و مقررات حاکم بر صنعت بیمه که در بیشتر موارد امکان تفسیر و برداشتهای گوناگون برای آن وجود دارد، خسارت و یا بخشی از خسارت را رد می نماید. که بر این اساس مشتری ناراضی، یا بنابه زعم خویش از حق و حقوق خود می گذرد و یا این که با مراجعه به دستگاه قضایی مسیری طولانی را جهت دادخواهی طی خواهد نمود. نتیجه این فعالیت علاوه بر ایجاد هزینه برای فرد و جامعه و یا ایجاد مشکلات اقتصادی، قطعاً اعتماد و اطمینان بخشی از جامعه را نسبت به صنعت بیمه کاهش خواهد داد.

از طرف دیگر، در درون صنعت بیمه و در بعد عملیات درون سازمانی نیز به علت شمول قوانین و مقررات مالی متعدد، عدم هماهنگی در تهیه و تنظیم بودجه، استفاده از شاخص های متفاوت در گزارشات و...، مبانی استنباط از نحوه عملکرد شرکت های بیمه مخدوش شده و این عدم شفافیت طبعاً کارآمدی فعالیتهای شرکتهای بیمه را کاهش می دهد در حالیکه کارکرد اصلی قوانین و مقررات روان سازی امور و تنظیم چارچوب هاست تا کارآمدی سیستمها خدشه دار نشود.

در حوزه حقوقی هدف تعریف سازوکاری است که بتواند فرآیند عملیات بیمه گری را در قالب قوانین و مقررات موضوعه به بهترین شکل تعیین و منعکس نماید. تعدد قوانین و مقررات موضوعه و برداشت های متعدد و مختلف از این قوانین، عدم وجود وحدت رویه در تنظیم آیین نامه ها و دستورالعمل ها در بخش های فنی شرکت های بیمه، نارسایی برخی قوانین در پاسخگویی به نیازهای فعلی صنعت از دیگر مشکلات این بخش می باشد. در کنار آنچه که بیان گردید وجود برخی از قوانین و مقررات عملاً مانعی بر سر راه توسعه و گسترش نفوذ بیمه هستند. به عنوان مثال در حالی که بیش از ۷۰ درصد اقتصاد ملی در حاکمیت و یا مالکیت دولت است پرداخت کارمزد بازاریابی به نمایندگان و کارگزاران برای جذب بیمه گزاران دولتی ممنوع می باشد. این تصمیم تأثیر قابل توجهی در خارج شدن ۷۰ درصد سرمایه ها، تاسیسات، تجهیزات و... اقتصاد ملی از حیطه علاقمندی و فعالیت بازاریابان حرفه ای بیمه دارد.

مطالعه تطبیقی «وظیفه ارائه اطلاعات» در عقد بیمه در حقوق فرانسه، انگلستان و ایران:

دلایل لزوم ارائه اطلاعات در عقد بیمه:

- نقش تعیین کننده اطلاعات در امکان اخذ تصمیم صحیح و درست در انعقاد یا عدم ورود به قرارداد
- حفظ تعادل قدرت معاملاتی^۴ طرفین و پر کردن شکاف اطلاعاتی آنان
- امکان تعیین دقیق حق بیمه و جلوگیری از مغبون شدن طرفین
- کاهش میزان خسارات و افزایش سرمایه گذاری ها در صنعت بیمه
- نقش سازنده ارائه اطلاعات در رعایت حد اعلاای حسن نیت^۵
- عقد بیمه در زمره عقود مبتنی بر حسن نیت کامل^۶ است و تنها با ارائه اطلاعات از جانب طرفین است که این شاخصه مهم عقد بیمه حفظ می گردد.
- صرف اراده آزاد برای انعقاد عقد کافی نیست بلکه این اراده می بایست مبتنی بر تعقل و سنجش باشد که این مطلوب از طریق ارائه اطلاعات در عقد بیمه میسر می گردد.

عقد بیمه و حسن نیت :

فرانسه:

در فرانسه حسن نیت^۷ از دیرباز مهمترین مبنای لزوم ارائه اطلاعات در قرارداد بوده است ماده ۱۱۳۴ قانون مدنی فرانسه مقرر می دارد «تعهدات قراردادی باید با حسن نیت منعقد و اجرا گردند».

انگلستان :

حقوق فردگرای انگلستان گرچه مقوله حسن نیت^۸ را در قرارداد نپذیرفته است لیکن کامن لای انگلستان از دیرباز لزوم ارائه اطلاعات در عقد بیمه را به عنوان مهمترین اثر حسن نیت پذیرا گشته است.

^۴ balance of bargaining power

^۵ utmost good faith

^۶ uberrima fides

^۷ bonne foi

^۸ good faith

ایران:

حقوق ایران نیز اگرچه پذیرش حسن نیت و لزوم ارائه اطلاعات اساسی در سایر قراردادهای با تردیدهایی روبروست با این وجود حقوقدانان ایرانی اجماع بر آن دارند که عقد بیمه بارزترین عقد مبتنی بر حسن نیت در ایران به حساب می آید.

ضمانت اجرا و ماهیت مسئولیت ناشی از نقض تعهد به ارائه ی اطلاعات:

مسئولیت ناشی از نقض تعهد ارائه اطلاعات ماهیتی قراردادی^۹ دارد و اثر مهم آن در تعیین بار اثبات دعوا متعین می گردد.

در ایران ماده ۳۲۸ قانون مدنی در باب اتلاف و ماده ۳۳۱ این قانون در خصوص تسبیب در فرانسو مواد ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ قانون مدنی به عنوان اصل عام جبران خسارت ایفاء نقش می کند. بنابراین مطابق اصل کلیه ضررهای ناشی از قصور در ارائه اطلاعات و هشدارها می بایست جبران گردد.

در انگلستان علی رغم عدم وجود قاعده عام ارائه اطلاعات (جنبه ایجابی) وظیفه ارائه اطلاعات ، ضمانت اجرای ارائه اطلاعات نادرست ۱۰ یعنی جنبه سلبی وظیفه ارائه اطلاعات بیشتر در قالب تدلیس و عناوین مشابه بررسی می گردد. با این وجود در عقد بیمه قوانین خاصی را به تصویب رسانیده است که مخصص قواعد عام این کشور است.

ضمانت اجرای ناشی از نقض وظیفه ارائه اطلاعات در عقد بیمه گاه از قواعد عمومی تبعیت نمی نماید.

برنری ضمانت اجرای حقوق بیمه بر سایر ضمانت اجرای مدنی بویژه تدلیس ۱۱ و اشتباه ۱۲

نتایج و پیشنهادات در مورد اصل حسن نیت:

با توجه به آنچه بیان داشتیم می توان گفت:

پذیرش نظریه تعهد به ارائه اطلاعات در حقوق فرانسه بویژه در قراردادهای بیمه دامنه وسیعتری از حقوق کشورهای مورد بحث دارد. که این امر مدیون تلاشهای دکترینی، رویه قضایی منسجم این کشور، و انعطاف پذیری قوانین این کشور در پذیرش تفاسیر جدید است.

گرچه پذیرش جنبه ایجابی تعهد به ارائه اطلاعات در کلیه قراردادهای در حقوق ایران قانونا بلامانع است. با این وجود مواد گوناگون قانون بیمه ۱۳۱۶ از معدود مواد قانونگذاری است که صراحتا لزوم ارائه اطلاعات را مورد توجه قرار داده و برای آن ضمانت اجرایی را متصور گشته است.

حقوق فردگرای انگلستان نیز گرچه در سایر قراردادهای وظیفه عام ارائه اطلاعات را پذیرا نیست با این وجود در عقد بیمه به لحاظ مقتضیات و مقومات خاص خود ، وظیفه ارائه اطلاعات را بر طرفین عقد تحمیل ساخته است. وضع قوانین جزایی و مدنی کارآمد در باب لزوم ارائه اطلاعات صحیح در عقد بیمه با توجه به ابتدای این عقد بر حد اعلا ی حسن نیت

لزوم تصریح قانونگذار ایرانی به رعایت حسن نیت از جانب طرفین عقد بیمه در کلیه مراحل پیش قراردادی، انعقاد و اجرای عقد

از تجارب دکترینی حقوق سایر کشورها در باب ارائه اطلاعات و تبادل نظر به منظور ارتقای سطح مفهوم ارائه اطلاعات در عقد بیمه استفاده گردد.

نتیجه گیری:

قرارداد از چهره های عینیت یافته مسایل حقوق ماهوی برای رفع مشکلات مردم و بهره گیری برای رسیدن به اهداف و اغراض ارادی به شمار می آید. حقوق . قوانین و مقررات بیمه باید ب نحوی تدوین گردد که چوایگوی بازارهای موجود در صنعت بیمه جهان و ایران باشد. همانطور که بیان شد ایران از لحاظ آماری در صنعت بیمه

^۹ contractual

۱۰ Misinformation

۱۱ le dol: misrepresentation

۱۲ erreur : mistake

جهان وحتى منطقه دارای جایگاه مناسبی نمی باشد که یکی از دلایل آن را می توان ضعف در قوانین و مقررات دانست که در این راستا ضرورت بازنگری قانون فعلی را ضروری می باشد.

از طرف دیگر، در درون صنعت بیمه و در بعد عملیات درون سازمانی نیز به علت شمول قوانین و مقررات مالی متعدد، عدم هماهنگی در تهیه و تنظیم بودجه، استفاده از شاخص های متفاوت در گزارشات و...، مبانی استنباط از نحوه عملکرد شرکت های بیمه مخدوش شده و این عدم شفافیت طبعاً کارآمدی فعالیتهای شرکت های بیمه را کاهش می دهد در حالیکه کارکرد اصلی قوانین و مقررات روان سازی امور و تنظیم چارچوب هاست تا کارآمدی سیستمها خدشه دار نشود.

در حوزه حقوقی هدف تعریف سازوکاری است که بتواند فرآیند عملیات بیمه گری را در قالب قوانین و مقررات موضوعه به بهترین شکل تعیین و منعکس نماید. تعدد قوانین و مقررات موضوعه و برداشت های متعدد و مختلف از این قوانین، عدم وجود وحدت رویه در تنظیم آیین نامه ها و دستورالعمل ها در بخش های فنی شرکت های بیمه، نارسایی برخی قوانین در پاسخگویی به نیازهای فعلی صنعت از دیگر مشکلات این بخش می باشد. این مشکلات حقوقی این مسئله را بیان میکند که باید هرچه زودتر حقوق بیمه ای در جهت شفافسازی و گسترش فعالیتهای بیمه ای در ایران تدوین گردد.

مراجع:

- ۱) آذربایجانی، کریم، سازمان تجارت جهانی و عملکرد بیمه، اولین همایش بین المللی صنعت بیمه: چالش ها و فرصت، دانشگاه اصفهان، ۱۳۸۷
- ۲) السان، مصطفی، شرایط عمومی بیمه نامه عمر از منظر تطبیقی، تازه های جهان بیمه، شماره ۱۲۳ و ۱۲۴، شهریور و مهر ۱۳۸۷
- ۳) بابائی، ایرج، حقوق بیمه، سازمان چاپ و انتشارات، چاپ فرهنگی و ارشاد اسلامی، چاپ پنجم، تابستان ۱۳۸۵، تهران
- ۴) برنامه تحول صنعت بیمه کشور، بیمه مرکزی ایران، شهریور ۱۳۸۷
- ۵) بیمه سامان (سایت اینترنتی بیمه سامان)، اصول و قوانین بیمه
- ۶) کریمی، آیت، اصول بیمه، بیمه مرکزی ایران، ۱۳۸۵، تهران
- ۷) قاسم زاده، سید روح الله، مطالعه تطبیقی «وظیفه ارائه اطلاعات» در عقد بیمه در حقوق فرانسه، انگلستان و ایران، آبان، ۸۸
- ۸) مدنی کرمانی، عارفه، حقوق بیمه، انتشارات مجد، چاپ سوم، ۱۳۸۴
- ۹) مهدی پور، میثم، مترجم: بیمه در سال ۲۰۰۹، تازه های جهان بیمه، شماره های ۱۳۸ و ۱۳۹
- ۱) Swaby, Gerald, Insurance law: fit for purpose in the twenty-first century?, School of Law, The University of Huddersfield, Oldham, UK, International Journal of Law and Management, Vol. ۵۲ No. ۱, ۲۰۱۰, pp. ۲۱-۳۹
- ۲) http://dadgostary-es.ir/cms/index.php?option=com_content&task=view&id
- ۳) IFSL Research ۲۰۰۹, Insurance ۲۰۰۹, viewed ۳ january ۲۰۱۰ <<http://www.IFSL.ORG.uk>>.
- ۴) Matthew A. Zolnor, Regulating credit default swaps as insurance: a law and economics perspective. College of Law, Florida State University, Tallahassee, Florida, USA, JOURNAL OF INVESTMENT COMPLIANCE, VOL. ۱۰ NO. ۴ ۲۰۰۹, pp. ۵۴-۶۴
- ۵) Insurance Law, Bureau of Motor Vehicles - Financial Responsibility Section, September ۲۰۰۶, P.O. Box ۶۸۶۷۴, Harrisburg, PA ۱۷۱۰۶-۸۶۷۴ Visit us at www.dmv.state.pa.us